

IZ NAŠE DNEVNE KULTURE

Nova literatura (Nolit)

I.

Primeri z inozemstvom razodeva najbolj očitno, da razgibanost slovenskega kulturnega življenja v teh dneh ni prevelika. Utegnejo nas pa trenutno prekašati tudi Srbi in Hrvatje, na kar bi človek sklepal, sodeč vsaj po zunanjih znakih, n. pr. po številu pojavljajočih se — in seveda prav tako izginjajočih — revij. Le da bi bilo nesmotrno, če bi o tem razpravljali dalje — ob »Novi literaturi«, ob reviji, ki je sicer lokalno, ne pa tudi duhovno zvezana s srbstvom. A tudi ideološke osnove internacionalizma — prosim za število, gospoda! — se zde v večji meri izraz političnega, kot pa občečloveškega nazora. Ves način in forma celo odločno spominjata na propagando in časovno psevdo-kulturno modo, kamor nedvomno spadajo najrazličnejši »avantgardisti« (danes, v času kulta množice!). To zadeva le osnovno karakteristiko pokreta, nočem pa reči, da ni nič plodnega vmes: saj med prispevki, ki so v glavnem od nesrbskih avtorjev, najdeš tudi odlomke umetnikov-pionirjev novega časa. Le da je ta izbor prirejen predvsem po ideoloških, izven-umetnostnih vidikih, kajti le-ti so značilni za izdajatelja. Enakim svrham služi v bistvu tudi informacija, ki tvori najbogatejši del revije. Poleg nje izdaja založba (Nolit) tudi prevode socialno usmerjenih del svetovne književnosti (n. pr. André Baillon, O jednoj Mariji — Upton Sinclair, Metropola). Podrobneje se izražati o reviji se mi ne zdi potrebno, ker smatram meritorno oceno pojava za interno zadevo srbstva.

II.

Naša slovenska zadeva pa je to-le: Klikla, ki žal pripada novejši slovenski generaciji, je doumela — menda vendarle ne v skladu z marksistično teorijo relativizma? —, da je edinole ona absolutno merilo vsega in da zato more in sme in mora tudi na pojave literature gledati edinole s — političnega vidika. (O socializmu naj ne govore, kajti merilo tega niso osebna dopadajenja, tudi ne ta ali ona stranka.) In tako so se brezskrbno razpisali v »Novi literaturi« (v številki za junij-julij) o slovenski literaturi: Bratko Kreft (sa slikom), A. Cerkevnik in F. Delak (sa slikom). Znano pa nam je »privatno«, da je morala po preudarnem načrtu uredništva izpasti T. Seliškara slavnostna monografija o Cerkevniku. Iz tega smo si že na jasnem o vsebini in stilu teh poročil: nekritični patos in medsebojno priznanje in hvalisanje. Uboge reveže preganjajo namreč »buržoazni« kritiki in listi (Lj. Z., 1923, str. 523, Disv., 1923, str. 123) — in sedaj so morali potrditi drug drugega v veri in zaupanju drug v drugega. Nas zanima z literarnega stališča sledeče: iz enačbe socialno-umetniško sledi trditev A. Cerkevnik, da je »Seliškar liričar kakvog slovenačka literatura do njega nije poznavala«. Ubogi Prešeren, zakaj si le pel o ljubezni, kaj imaš

od tega?! To, da te »masa« (ki je šla nekoč rajši za Koseskim, ker je bil »sodoben«) ne prizna in si »centralna« osebnost le »prema oceni kritike; literarne istorije«. Saj je vendarle jasno, da delavci od tebe, ki in ker si bil erotičen pesnik (?) — »neče imati baš ništa«. Cenijo te morda samo gospodje upravni odborniki denarnih in industrijskih družb, saj so menda — škoda, da nismo tega prej vedeli! — zavezniki vseh »individualističnih« (= buržoaznih, kapitalističnih) pesnikov, ki so »sami sebi ispeli« svoje pesmi. In tako dalje — ali naj mar naštejemo vso slovensko literaturo? In ali naj se pričkam z vsemi takimi in podobnimi abotnimi zaletelostmi? Le to naj še omenim: Ali ni sam cinizem v predrznosti, s katero ti ljudje poleg svojih priobčujejo sliko Ivana Cankarja, ki je bil, po njihovi lastni ugotovitvi, pisatelj »moderne«, to je »individualistične«, »nesocialne«, »buržoazne« itd. umetnosti. Saj vendar niste tako predrzneumni, da se upate proglasiti za umetnino Hlapca Jerneja, ki pa je, saj dovolite, tudi produkt »moderne« — če zavračate vse drugo: Nino, Lepo Vido, Podobe iz sanj itd. In mimogrede še to: tudi v Hlapcu Jerneju — ni nobenega »delavca«, kajti Cankarjev »hlapec« je slučajno — življenjska prispodoba, ideja in simbol! In kaj je že napisal o njem Hermann Wendel? Če se prav spominjam, ga je nazval najboljšo umetniško socialno-revolucionarno povest; kajti — je dodal — tendenčnih socialističnih povesti je danes veliko — toliko, da se dela gnoj iz njih!

*

Naj zaključim. Reči moram, da je ta čin z literarno-kritičnega vidika najreakcionarejši, z etičnega — samo naivnost menda vse to ni — najsrbsmotnejše dejanje v zgodovini novejših slovenske generacije. In to pred svetom. Zato: če bijete boj, bijte ga na višini, vredni kulturnega rodu, in s sredstvi, ki jih morete opravičiti! Ob enem pa nam priča vse to, da prihaja čas borbe za umetnost in — proti njej. Za Vidmarjem, ki proglašja umetnost za moralichen pojav (etično = umetniško; dasi ga sicer odločno izvzemam iz kakršnekoli, tudi le literarno-metodične zveze z njimi) — so prišli ti-le, ki jo smatrajo za socialen fenomen. (Čudim se le Kreftu, ki o gledališču piše mestoma kar izborna, da je glede na literaturo tako nerazsoden!) In za njimi bo prišel še kdo, kakor že ne enkrat v naši historiji, v imenu nacionalizma, verstva itd. Pa bo tu — zmešnjava babilonska! Tem ljudem umetnost le služi. To je povratak v dobo umetnostnega utilitarizma na Slovenskem (novi realizem) — in ljudje, ki bodo tega krivi, so duševni potomci vseh slovenskih umetnostnih reakcionarjev. In ti so nevarni razvoju narodne kulture! Le kako so se mogli pojaviti v času, ko smo se slednjič s tolikim naporom priborili do spoznanja, da je umetnost — avtonomno-estetičen fenomen, v čemer je njena neodvisnost, njena večna svoboda v sintetično-skladni organizaciji vseh življenjskih pojavov.

France Vodnik